HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

-4. SEP. 1970

NORSK PEDAGOGISK STUDIESAMLING

16. ÅRGANG NR. 4 - 1970

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Alle henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 8,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

De Norske Diakoners Broderforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening

♥

I DETTE NUMMER:

«Hyrdebrev» til landets fylkesmenn - 170 000 kroner av Hjelpestikker - Svømmemetodikk. Av lærer Tore Gulbraar - Vide perspektiver - Tenkning hos en gruppe voksne på Vestlandsheimen. Av universiteteslektor Dagmund Svendsen - To ukers kurs for småbarnsmødre på Haraldvangen - Notat fra helsedirektoratet - Verdensutstilling av kunst fra psykisk utviklingshemmede barn - Til inspirasjon i hverdagens virke - Sanitetskvinnene i Nord-Trøndelag åpner treningssenter - Landet rundt.

«Hyrdebrev» til landets fylkesmenn om utbyggingen av åndssvakeomsorgen

Sosialdepartementet har i et brev til landets ffylkesmenn bedt om at det snarest legges opp en plan for utbyggingen av åndssvakeomsorgen i fylket som et ledd i den samlede plan for utbygging av institusjonene under den nye sykehusloven. .Brevet bekrefter også den gunstige særordning for åndssvakeinstitusjonene med rett til til 100 prosent avskrivning av anleggsomkostningene over driftsbudsjettet i fem år fra 1. januar 1970. Brevet som er datert 6. mai 1970 og undertegnet av sosialminister Egil Aarvik og helsedirektør Karl Evang, har følgende ordlyd:

OM UTBYGGING AV ÅNDSSVAKEOMSORGEN (Helsevern for psykisk utviklingshemmede).

I lov om sykehus m. v. av 19. juni 1969 er det i § 2 bestemt at fylkeskommunene skal sørge for planlegging, oppføring og drift av institusjoner nevnt i § 1, første ledd.

Åndssvakeinstitusjoner regnes med under loven, således at sentralinstitusjoner for åndssvake regnes som sykehus, mens mindre hjem for åndssvake regnes som sykehjem. For å dekke opp andre omsorgsformer man har i åndssvakeomsorgen, er det i lovens § 1, annet ledd, tatt inn daginstitusjoner og private forpleiningssteder.

Dermed er åndssvakeomsorgen stillet på like fot med annet helsevern etter sykehusloven.

For lån til byggearbeider er det i sykehuslovens § 21, tredje ledd, bestemmelser om en gunstig særordning for åndssvakeinstitusjoner i et tidsrom av 5 år etter lovens ikraftreden (1. januar 1970).

Departementet ser det som viktig at det snarest legges opp en *plan for utbyggingen av åndssvakeomsorgen/helsevernet for psykiskutviklingshemmede* som ledd i den samlede plan for utbyggingen av institusjoner nevnt i § 1.

*

Åndssvakeomsorgen er i dag organisert i 12 områder (regioner), som tildels omfatter flere fylker. Det vil være nødvendig med et samarbeide mellom fylkene innen et område under planleggingen. Hvert område skal ha områdeoverlege og et eller flere sentralhjem. Områdene og sentralhjemmene er:

Område:	Sentralhjem:
Finnmark og Troms fylker	Trastad
Nordland fylke (under etablering)	Vensmoen
Nord- og Sør-Trøndelag fylker	Klæbu
Møre og Romsdal fylke (under etablering)	Hellandheimen
Sogn og Fjordane, Bergen, Hordaland fylker	Vestlandsheimen
Rogaland, Vest- og Aust-Agder fylker	Nærlandheimen
	Bakkebø
Telemark fylke	Dagsrudheimen
Buskerud og Vestfold fylker	Fossnes
	Solbø
Akershus fylke	Emma Hjortths Hjem
Oslo by	Oslo Observasjonshjem
	Grimebakken
	Toftes gave
	Orkerød
Oppland, Hedmark fylker	Åkershagan
Østfold fylke	Østerbo

Sosialdepartementet vil foreslå at det innen hvert område blir nedsatt planleggende utvalg for utbyggingen av åndssvakeomsorgen (helsevernet for psykisk utviklingshemmede). Den faglige leder innen området, områdeoverlegen, bør være medlem av utvalget. Sosialdepartementet vil anse det som en stor fordel at andre fagfolk innen området, styrer, psy-

kolog, kurator, pleier, arbeidsleder, lærer, småbarnspedagog, m. v. kan knyttes til som konsulenter.

Helpeorganisasjoner og foreldreforeninger som arbeider for de åndssvake bør gis adgang til å uttale seg og stille forslag.

*

Sykehusloven slår fast at det er samfunnets oppgave å sørge for at de psykisk utviklingshemmede får sine behov for fullverdig service dekket. Denne plikt påhviler ifølge § 2 fylkeskommunene.

Departementet ser det som vesentlig fruktbringende samarbeid mellom det offentlige og de private institusjoner kan fortsette også i fremtiden, og at disse institusjoners innsats i samsvar hermed blir samordnet med det arbeid som er tillagt fylkeskommunene.

*

I sykehusloven, § 13, er det bestemt at hvert fylke skal ha en sykehusnemnd. Dette er ikke til hinder for at det i forbindelse med sykehusnemnda opprettes et særlig organ f.eks. en del av nemnda eller et underutvalg under nemnda som har som sitt spesielle ansvarsområde utbygging og drift av helsevernet for de psykisk utviklingshemmede.

170 000 kroner av Hjelpestikker til åndssvakeomsorgen

Institiusjonen Hjelpestikker har delt ut den summen som kom inn i 1969 av den ekstra ett-øren for fyrstikkesken, 1 677 590 kroner. Beløpet er større enn noe tidligere år.

Åndssvakeomsorgen har mottatt 170 000 kroner, og beløpet fordeler seg slik:

Samordningsrådet for Åndssvakesaken i Norge 5000 kroner, Støttelaget for åndssvake i Oslo 10 000 kroner, Sogn og Fjordane distrikt av Norges Røde Kors, til inventar til åndssvakehjem i Balestrand 25 000 kroner, Oslo Røde Kors Barnehjelp, til utvidelse av Grimebakken hjem og skole, Hov i Land 100 000 kroner, Daghjem for utviklingshemmede barn i Hortens-distriktet v/interimsstyret 10 000 kroner, Fossnes Sentralhjem for åndssvake, til driften 10 000 kroner, Støttelaget for åndssvake i Drammen og omegn 10 000 kroner.

Svømmemetodikk i undervisning av psykisk utviklingshemmede

Av lærer Tore Gulbraar, Hamar

Ønsker man å starte opp et forsøk med svømmeundervisning for åndssvake, må det først tas stilling til hvilket metodisk opplegg man vil legge til grunn. Svømming representerer en sammensatt øvelsesrekke hvor armer, ben og pusteapparatet må arbeide sammen i et harmonisk hele. Øvelsen setter således store krav til koordinasjonsevnen og læres sjelden av seg selv. Til dette kommer at mennesket har en tilsynelatende redsel for vann.

I Østerrike og Tyskland har man vært opptatt av å finne en enkel og naturlig svømmemetodikk hvor også pusteøvelsene skulle komme inn på et tidlig stadium. For spesielt interesserte kan jeg henvise til Kurt Wiessner: Natürlicher Schwimmunterricht (Wien 1950).

Her hjemme har vi også en lærebok som dessverre har blitt alt for lite påaktet, nemlig Carlmark og Ødegaard: «Nye veier i svømmeopplæringen». En film av samme navn som følger opplegget i boken, kan bestilles fra Statens Filmsentral. Da denne metodikken kan være et godt utgangspunkt for vår svømmeopplæring for åndssvake, skal boka omtales nærmere her.

Hva er så nytt og hva innebærer denne svømmeopplæringen etter «naturmetoden»? Generelt kan vi si at vi har som et foreløpig mål at elevene skal føle trygghet i vannet. Gjennom en rekke øvelser, tilvenningsøvelser, prøver man å innarbeide denne trygghetsfølelsen.

Det er særlig to vansker som elevene må overvinne i svømmebassenget eller på badestranda, det er avkjølingen og vanntrykket. Varmetapet er stort i vann. For å holde varmen, må elevenie hele tiden holdes i aktivitet. Vanntrykket skaper problemer særlig mot nese og munn, de fleste føler ubehag ved å få ansiktet under vann. Her kan vi også se tegn til redsel hvis man ikke går forsiktig fram.

Boken gir veiledning i hvordan vi kan arbeide med en hensiktsmessig pusteteknikk fra første stund. Det legges stor vekt på øvelser som

tar sikte på at elevene kan holde hodet under vann med åpne øyne. Videre vil vi at elevene skal lære å utnytte og bli kjent med vannets spesielle egenskaper. For det første oppdriften, dernest vannmotstanden.

Gjennom et bestemt øvelsesutvalg skal elevene oppleve at de flyter. Her har vi muligheter til å skape både trygghet i vannet og bedre tro på seg selv.

Skyvebevegelsen bringer oss framover i vannet. Dette må elevene oppleve og forstå betydningen av gjennom et spesielt leke- og øvelsesmønstetr som er inngående behandlet i boken.

Som en naturlig følge av disse prinsipper, benytter denne metodikk ikke kunstige flytemidler (belter, plater, sele o. l.). Den såkalte «tørrsvømming» ser vi også helt bort fra. Boken bygger altså opp et program for våre elever uten at ordet «svømmetak» overhode blir nevnt eller øvet. Barna går gjennom en «tilvenningsskole» før den egentlige svømmeskolen.

I en senere artikkel skal jeg komme inn på hvilke resultater tilvenningsøvelsene har gitt i arbeid med psykisk utviklingshemmede. I mellomtiden håper jeg den intersserte leser har anskaffet boken. Den kan gi verdifulle impulser nettopp i arbeidet med handicappede barn fordi det her kreves av instruktøren at han har et så rikt og variert øvelsesutvalg som mulig.

Inger Carlsmark og Ragnar Ødegaard:
Nye veier i svømmeopplæringen. — En metodikk for alle som driver svømmeopplæring
Aschehoug 1963

Vide perspektiver

Sosialdepartementet har nå bedt fylkene legge sine planer for utbyggingen av åndssvakeomsorgen innenfor sykehuslovens ramme..

Helsedirektoratets notat gir vide perspektiver, men antydningen om utvalgenes sammensetning gir ikke fullt så lyse løfter. Blir de fulgt er vi redd utbyggingen i alt for høy grad vil bli preget av en sykehusadministrasjon som på forhånd er neddynget i krav og som først og fremst tenker i institusjoner.

Det bør være en kjær plikt for foreldreorganisasjonene å få i stand regionale utvalg som kan svare til Helsedirektoratets intensjoner, som ser ut over kravet til en ren seng og mat, skriver Dagbladet på lederplass i en kommentar til Sosialdepartementets brev til fylkene.

Tenkning hos en gruppe voksne på Vestlandsheimen

For Hjertebladet av

universitetslektor Dagmund Svendsen, Bergen

Formålet med denne artikkelen er å gi en kort orientering om de psykologiske undersøkelser over tankeprosesser hos åndssvake som pågår ved Vestlandsheimen nær Bergen.

En intelligensundersøkelse av ca. 50 pasienter på Vestlandsheimen for noen år tilbake, førte til at jeg ble interessert i å foreta mer omfattende psykologiske undersøkelser av åndssvakes tenkning. De eksisterende testene er selvfølgelig meget brukbare når det gjelder å foreta en vurdering av åndssvakes evnenivå, men bildet blir for ufullstendig når det gjelder den enkeltes tenkning. Jeg arbeidet samtidig på et prosjekt over tenkningens utvikling hos barn i førskolealderen.

Universitetslektor Dagmund Svendsen.

Derfor valgte jeg å sammenligne prestasjonene til barn fra 4 år og oppover med prestasjonene til voks-

ne åndssvake på de samme oppgavene.

Det er store forskjeller mellom de ulike pasienters forutsetninger for tankevirksimhet. En har likevel valgt å undersøke bestemte typer tankeprosesser. I de første undersøkelsene benyttet jeg oppgaver som bygger på Jean Piagets teori om tenkningens utvikling, om metodene (se Smedslund, J., 1966).

Piaget har foretatt meget omfattende studier på dette området og han har kanskje gitt det største teoretiske bidrag til forståelsen av tenkningens utvikling. En kom, siden utgangspunktet var denne teorien, til å konsentrere seg om studiet av «logiske tanke-operasjoner».

Det har også vært av interesse å undersøke hvilke forutsetninger voksne åndssvake har for elementær teoretisk opplæring. En antok at ved å benytte oppgavetyper i Paigettradisjonen, undersøkte en om noen av de nødvendige forutsetninger for mer teoretisk preget skoleopplæring var til stede. Senere har perspektivet og formålet med undersøkelsene endret seg noe. Flere typer undersøkelses-teknikker benyttes og dette har ført til at andre sider av voksne åndssvakes tenkning studeres. Noen av de problemstillinger jeg har arbeidet med vil derfor kort skisseres.

Variasjon i intelligensutviklingen

Dette spørsmålet har en prøvd å besvare ved å sammenligne barn og voksne åndssvakes resultater på de samme oppgavene, (Svendsen, D., 1969 a). Den gruppe åndssvake som har nådd lengst i intelligensutviklingen, har utviklet «den logiske tenkning» opp til et nivå som svarer til det en finner hos barn i 6 årsalderen.

Disse resultatene nåes av en liten gruppe som kan betegnes som institusjonenes «intellektuelle elite». Det kan innskytes at denne gruppen ofte er en viktig stimulerende faktor i institusjonsmiljøet.

Resultatene til de fleste som har blitt undersøkt, svarer derimot til det en finner hos 4- og 5-åringene. De ovennevnte resultatene bekreftes, selv om en benytter oppgavetyper som setter krav til andre sider av den teoretiske intelligens.[1])

Det må understrekes at det er en meget selektert gruppe som deltar i undersøkelsene, nemlig de pasienter som har de beste evnemessige forutsetninger.

Skoleopplæring av åndssvake

Det kan tenkes at utvikling av de sider av «den logiske tenkning» som har blitt undersøkt med disse opp-

[1]) Upublisert undersøkelse høsten 1969.

gavene er en nødvendig om ikke tilstrekkelig betingelse for «tradisjonell skoleopplæring» i regning og norsk. Noen senere undersøkelser viser at disse tanke-prosessene lar seg trene opp (Svendsen, D., 1970 a).

En vil likevel innta det standpunkt at skoleopplæring av åndssvake i for stor grad er ferdighetslæring i «tradisjonelle skolefag», noe som klart kommer fram i den plan Forsøksrådet for skoleverket har utarbeidet når det gjelder opplæring av åndssvake, (Norsk skole, 1966).

En burde i enda større grad enn i dag arbeide med språk- og begrepslæring innen skolen.. Den tradisjonelle skole har sett det som sin primære oppgave å utvikle elevenes teoretiske intelligens. En skole for åndssvake må først og fremst stimulere de evne- og personlighetsmessige forutsetninger som er nødvendige for at personen på en selvstendig måte kan klare seg i en praktisk livs-situasjon og som medlem av en gruppe.

I tilknytning til disse problemstillingene har det vært av interesse å undersøke om det er områder hvor den voksne åndssvake har spesielle evnemessige forutsetninger.

Har voksne åndssvake spesielle evnemessige forutsetninger?

Dette spørsmålet har en prøvd å besvare ved å sammenligne prestasjonene til voksne åndssvake og barn med den samme mentale alder. Kan det tenkes at voksne åndssvake med langt høyere kronologisk alder har utviklet spesielle evner? Er de bedre problemløsere i situasjoner som setter krav til praktiske erfaringer enn barn med den samme testintelligens?

Denne antagelsen kan synes rimelig, siden en kan tenke seg at den voksne åndssvake har en rikere erfaringsbakgrunn på enkelte områder enn barnet. Det kan tenkes at den voksne åndssvake med sine begrensede teoretiske utviklingsmuligheter, har utviklet andre og like verdifulle sider av intelligensen.

Noen av de undersøkelser som er utført kan tyde på dette. I en undersøkelse av undertegnede viser det seg at i en situasjon som setter krav til praktisk resonnerende evner, klarer den voksne åndssvake seg bedre enn barnet.[2])

Lignende funn har en gjort i en annen undersøkelse, (Kaufmann, A., 1970). I denne undersøkelsen viste voksne åndssvake større evne

[2]) Upublisert undersøkelse våren 1969.

til å ta den annens perspektiv på en sosial samhandlingssituasjon enn barnet.

Hvordan er sammenhengen i ulike evner?

En forbauses ofte over av den variasjon i evner som finnes hos den enkelte pasient. Dette har vært utgangspunktet for et prosjekt, hvor en person har fått ulike oppgaver som setter krav til forskjellige sider ved intelligensen.[1])

Resultatene er ikke endelig bearbeidet, men det går klart fram at noen har utviklet logiske evner, men mangler fleksibilitet i tankegangen. Andre personer derimot er fleksible når det gjelder å kunne oppfatte en problemsituasjon på ulike måter. Disse kan av og til svikte når det gjelder «logisk tenkning». Noen har evner til å ta den annens perspektiv på en sosial samhandlingssituasjon, men mangler evnen til «logisk tenkning».

Resultatene synes å bekrefte antagelsen om at den enkelte voksne åndssvake varierer sterkt når det gjelder utvikling av enkelte evneanlegg. Dette vil en forvente siden en finner en øket frekvens en «hjerne-skader» hos åndssvake.

Forholdet mellom evner og tilpasning i en praktisk yrkesrolle på institusjonen

En har ikke prøvd å belyse dette spørsmålet systematisk. Da flere har deltatt i undersøkelsene en rekke ganger, har en fått et solid grunnlag til å vurdere deres teoretiske evner. En har også noe kjennskap til hvordan de mestrer yrkesrollen på institusjonen.

Det som kan virke noe overraskende, er at flere med lite utviklete teoretiske evner, gjennomfører yrkesrollen på en utmerket måte. Andre som har relativt gode teoretiske evner har derimot store vansker med å utføre de praktiske oppgaver som de pålegges. De viser mindre initiativ og har større vansker med å finne seg til rette. Dette kan ikke skyldes at de er for intelligent for sitt miljø. For voksne åndssvake som for andre grupper mennesker, er gode teoretiske evner sett i forhold til gruppen alene ikke nok for å finne seg til rette i sitt miljø.

Om forandringer i tenkning over tid

En gruppe på 25 personer har blitt undersøkt siden januar 1967. Da noen i denne gruppen har flyttet fra institusjonen og siden en har ønsket å undersøke en noe større gruppe med mer varierende evner

over et lengre tidsrom for å belyse viktige psykologiske problemstillinger, er nå gruppen utvidet til å gjelde 40 personer.

En ønsker ved denne undersøkelsen bl. a. å besvare spørsmål som gjelder forandringer i voksne åndssvakes tenkning over tid. Dersom vi tar utgangspunkt i den opprinnelige gruppen på 25, har vi 2½ år senere klart å undersøke 22 av dem på nytt med de samme oppgavene. Resultatene viser at 10 av 22 viser forandringer når det gjelder «logisk tenkning». (Svendsen, D., 1969 b).

I andre undersøkelser har vi funnet at selve oppgaven gir meget høy stabilitet, siden vi finner 3 forandringer av 67 mulige for barn i aldersgruppen 4—7 år, når en foretar denne undersøkelsen med en ukes mellomrom.[3])

Resultatene viser at 6 forbedrer sine prestasjoner og 4 forverrer sine prestasjoner. Resultatene tyder på at miljøet har vært relativt stimulerende for denne gruppen, men vi skal komme tilbake til om det kan bli enda bedre.

Når vi vurderer disse resultatene, må vi være klar over at de fleste i denne gruppen tilhørte de best utrustede evnemessig sett. Det kan tenkes at miljøet er mer stimulerende på en institusjon for denne gruppen enn andre grupper med svakere evnemessige forutsetninger eller fysiske handikap.

Hovedproblemstillingen har likevel vært å undersøke hvilke forandringer som finner sted i tenkning hos voksne åndssvake over tid. Vår kunnskap om disse problemstillingene er meget begrenset, men vi opererer med en rekke antagelser. Mange tror at evneutviklingen hos voksne åndssvake avtar langt tidligere enn hos andre. Dessuten antar en at reduksjonen i intelligens begynner meget tidlig.

Hvordan virker stimuleringstiltak på tankeprosesser?

Det er utført flere undersøkelser om ulike evner hos åndssvake lar seg trene opp (Flåm, A. M., 1970).

Undertegnede har foretatt en slik undersøkelse med 36 voksne åndssvake. En prøvde å besvare spørsmålet om det er mulig å trene opp «logisk tenkning» hos åndssvake. En undersøkte to grupper, hver på 18 personer. Gruppene hadde den samme gjennomsnittlige mentale alder på CMMS (5 år, 4 mnd. og 5 år, 5 mnd.). Gruppene hadde også den samme gjennomsnittlige kronologiske alder (36 år og 35 år, 8 mnd.).

[3]) Upublisert undersøkelse høst 1969/vinter 1970.

Resultatene på de andre prøvene var også ulike. Den ene gruppen, trenings-gruppen, fikk øvelse i å observere at det ble foretatt målinger av lengder. Ut fra disse målingene ble de bedt om å trekke slutninger om disse lengdene. Under hele treningsperioden ble språket aktivisert ved at en ba personen om å uttrykke enhver av sine observasjoner i språket. Den andre gruppen, kontroll-gruppen, ble ikke gitt denne form for trening, men fikk løse ulike del-prøver av Wechsler-testen for førskolebarn.

Resultatene for denne undersøkelsen er meget overraskende. Opprinnelig løste 2 av 18 i treningsgruppen som satte krav til «logisk tenkning». Etter trening løste 15 av 18 i denne gruppen oppgaven. I kontroll-gruppen som ikke fikk denne type trening, men ble aktivisert med del-oppgaver av utførelsesdelen av Wechsler-testen, løste opprinnelig 3 oppgaven og i etterundersøkelsen løste 5 oppgaven.

Disse resultatene tyder på at «logisk tenkning» lar seg trene opp hos voksne åndssvake. Dette kan muligens forklares på den måte at samtidig som en presenterte materialet på en konkret måte, aktiviserte en de samme operasjonene gjennom språket.

Det kan tenkes at den voksne åndssvakes miljø på en institusjon er relativt fattig og at en systematisk aktivisering av språket muliggjør forbedringer som egentlig er uttrykk for at gruppen som helhet har fungert under sitt optimale nivå.

Kontroll-gruppen som ble gitt delprøver av utførelsesdelen av Wechsler-testen, viste en signifikant forbedring i mental alder på CMMS fra test til re-test. En slik forandring fant en ikke i treningsgruppen. Del-prøvene på utførelsesdelen av Wechsler-testen korrelerer høyt med CMMS. (Vasstrand, G., 1970).

Det sistnevnte resultat sammen med resultatet for treningsgruppen, tyder på at det er spesifikk trening som virker utviklende på tenkning hos åndssvake. Konklusjonen må bli at det er mulig å gjøre miljøet på en institusjon mer stimulerende for pasientene enn det er i dag, men dette vil selvsagt koste meget.

En merker seg videre den høye gjennomsnittlige kronologiske alder til disse gruppene (ca. 36 år). I treninggsgruppen var 7 personer i alderen 40 til 60 år. Seks av dem løste oppgaven som satte krav til «logisk tenkning» etter trenings-perioden, mens en ikke løste oppgaven.

Dette resultatet er meget uventet og viser at en kan stimulere ulike typer tankeprosesser hos voksne åndssvake med relativ høy kronolo-

gisk alder. Det tyder også på at reduksjon i intelligens hos voksne åndssvake inntreffer langt senere enn hva vi tidligere har antatt. Disse resultatene må følges opp for å få innhente mer kunnskap om dette.

Undersøkelser av egosentrisk tenkning

Med «egosentrisk tenkning» menes en manglende evne til å ta den annens perspektiv på en sosial situasjon, (Piaget, J., 1926). En har begynt å utforske denne type tenkning hos åndssvake i senere undersøkelser, (Svendsen, D., 1970).

De foreliggende undersøkkelser kan betraktes som et kartleggingsarbeid når det gjelder denne type tenkning hos åndssvake. En er interessert i å beskrive «egosentrisk tenkning» hos åndssvake i ulike situasjoner. Disse arbeidene utføres for å få bedre innsikt i de åndssvakes forutsetninger for å mestre ulike typer gruppe-situasjoner. En er også interessert i å undersøke om dette er et område hvor utviklingsmulighetene er bedre for denne gruppen. Derfor har en planlagt å foreta opplæring i bestemte kommunikasjons- og samhandlings-situasjoner for å undersøke om dette fører til at disse personer blir mindre egosentriske i sin tenkning.

Avsluttende kommentarer

De undersøkelser som er beskrevet har hatt ulike formål. Vi har vært interessert i å få et så omfattende bilde som mulig av den åndssvakes tenkning. Hvor langt den åndssvake kan nå i sin tenkning på ulike områder kan f. eks. fortelle noe om den åndssvakes pedagogiske forutsetninger. Hvor har den åndssvake sin styrke og hva er hans svakheter? Dette er spørsmål som kan ha stor betydning for utformingen av den åndssvakes undervisningsopplegg.

Vi har også prøvd å belyse hvor stimulerende miljøet på en institusjon er for den åndssvakes tenkning. Dette problemet er tatt opp for å finne fram til konkrete stimuleringstiltak som kan gjennomføres i praksis.

Jeg takker overlege O. Bjordal for arbeidsmuligheter til å utføre mine undersøkelser på Vestlandsheimen.

REFERANSER:

Burgemeister, R. B., Blum, L. H., Lorge. I. CMMS Manual, New York, Harcourt, Brace & World, Inc., 1954.

Forsøksrådet for skoleverket: Forslag til forsøksplan for undervisning av åndssvake, Norsk Skole, nr. 23, 1966.

Flåm, A. M.: Ei litteraturgjennomgåing av undersøkingar over intellektuelle prestasjoner hjå åndsveike for å klargjera for-

utsetningane for teoretisk opplæring i i åndsveikegruppa, Semesteroppgave ved kognitiv avd. Psykologisk inst., Universitetet i Bergen, 1970.

Kaufmann, A.: Egosentrisitet: En sammenligning mellom normale barn og voksne åndssvake, Semesteroppgave ved kogn. avd. Psykologisk inst. Universitetet i Bergen, 1970.

Paiget, J.: Language and Thought of the Child, London, Routledge, 1926.

Smedslund, J.: Performance on measurements and pseudomeasurements task by five- to seven-year-old children. Scandinavian Journal of Psychology, 1966, 7, s. 145—156 (b).

Svendsen, D.: Kognitive prosesser hos en gruppe høytstående åndssvake og normale barn i alderen 4—10 år diskutert i utviklingsperspektiv. Forskning fra Psykologisk inst., Universtietet i Trondheim, nr. 1, 1969, s. 99—113.

Svendsen, D.: Om diagnostisk bruk av oppgavetyper i Piaget-tradisjonen. Foredrag ved Nordisk møte i teoretisk psykologi, Gøteborg, 125. 9. 1969.

Svendsen, D.: Verbal training and development of concrete operations in adult mental retardates, 1970 a, i manuskript.

Svendsen, D.: Egosentric thinking in adult mental retardates, 1970 b, i manuskript.

Vasstrand, G.: En undersøkelse i stabilitet i intellektuelt funksjonsnivå hos institusjonaliserte åndsveike, foretatt med CMMS og WPPSI, semesteroppgave ved kogn. avd. Psykologisk inst., Universitetet i Bergen, 1970.

Wechsler, D.: Manual for Wechsler preschool and Primary Scale of Intelligence, The Psychological Corporation, N.Y. 1967.

To ukers kurs for småbarnsmødre på Haraldvangen

Et fjorten dagers feriekurs for mødre og deres små psykisk utviklingshemmede barn skal holdes på Haraldvangen i Hurdal fra 23. august til 5. september. Kurset er tenkt som en hjelp for mødre som ennå ikke har sine barn anbrakt i noen institusjoner.

Oslo Røde Kors Barnehjelp som arrangerer feriekurset, har fått tilskudd fra Sosialdepartementets midler til velferds- og trivselstiltak, slik at både reise og opphold blir gratis for deltakerne. Omlag 20 mødre med barn i alderen 1 til 5 år vil bli orientert og undervist om emner som kan være til hjelp for dem i behandlingen av deres barn.

Blant foredragsholderne blir byråsjef Ole Ulleberg som redegjør for omsorgen for de psykisk utviklingshemmede, avdelingsbestyrer Alfhild Hansson forteller om ferieinstitusjoner, magister Tordis Ørjaseter kåserer om litteratur for og om barn med psykisk utviklingshemning, musikkpedagog Ellen Bysen forteller om sang og bevegelser som nyttig

Drikk
TETLEY TE

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
v/ Hotell Vic
PORSGRUNN

GUTTORM HENDEN
Ingeniør- og Rørleggerfirma
Torshovgaten 4 — Oslo
Tlf. 37 91 32

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
Solberg & Andersen A.s
Hansteensgt. 5 - OSLO - Tlf. *44 19 85

B. DAHL
Grefsenveien 12 - Tlf. 21 00 17
Tobakk - Frukt - Sjokolade
Ukeblader - Aviser

Si det med blomster fra
LA FRANCE
BLOMSTERFORRETNING
Tlf. 46 46 20, Hegdehaugsveien 23, Oslo
Etablert 1908

La oss ta vasken
NØTTERØY VASKERI
Henter og bringer
Nøtterøy — Telefon 22 446

BRØDR. VARPE
Hagesenter — Planteskole
Anleggsavdeling
Nøtterøy — Tlf. (033) 21 365

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt - Fisk - Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

PER PEDERSEN
Malermester
Gamlevn. 12 - Tønsberg - Tlf. 20 182

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

Notat fra Helsedirektoratet

- Sentralhjemmene for åndssvake bør ikke være større enn 400—500 plasser, og i noen tilfeller kan det bli tale om bare ca. 100 plasser.
- Pasientavdelingene må bli mindre, helt ned i seks plasser.
- Barnehagene bør ikke ha mer enn seks barn pr. barnehagelærer.
- I mindre befolkningssentra skal det opprettes små «familiehjem» med 7 plasser for barn, ungdom og voksne fra det nærmeste distrikt.
- For ungdom og voksne trenges vernede pensjonater og vernede hybler.
- Daginstitusjonene bør få avdelinger for spebarn og småbarn.

Dette er noen punkter fra et fyldig «notat» fra Helsedirektoratet om «Helsevernet for psykisk utviklingshemmede (åndssvakeomsorgen)». Det er sendt til landets fylkesmenn sammen med brev av 6. mai i år om utbygging av åndssvakeomsorgen (se side 129) Notatet er bl.a. ment som en orientering for eventuelle planleggingsutvalg i fylkene.

— Man vil ta hensyn til at barn så vidt mulig skal kunne forbli i sitt eget hjem, og at voksne får anledning til å leve ute i samfunnet i den utstrekning det er mulig og det er til fordel for vedkommende. Dette vil innebære at de såkalte eksterne institusjoner vil få større betydning, heter det innledningsvis. Vi skal her gjengi et utdrag av notatet.

---

lek, og områdeoverlege Hallvard Vislie orienterer om servicetiltak.

En gruppesamtale om problemer med avvikende barn i småbarnsalderen blir ledet av overlege Hjalmar Wergeland, mens ass. overlege Gunnar Spansdahl tar for seg langtidsperspektiver innen åndssvakeomsorgen. Deltakerne skal besøke Åkershagan sentralhjem ved Hamar, og i en kveldsunderholdning får de møte skuespillerinnen Wenche Foss.
Mødrenes barn skal passes og stelles av et personale på ti — vesentlig ungdom som utdanner seg innefor sosialsektoren.

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615

Halden

INGV. A. OLSENS EFTF.

Berger Rosenvold

Herreekvipering - Alt i Herreartikler

Skien — Tlf. 22 509

Aut. SAAB-forhandler — AUTO-SERVISE

Langbryggen 5 - Halden - Tlf. 3019

Salg — Service

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. - Tlf. Halden 83 443

ADELGATENS SERVICE-SENTER

Inneh.: Helge Holmen

Bensin - Olje - Vask - Smøring

Halden — Telefon 84 346

HALDEN MØBELFORRETNING

ALT I MØBLER

Halden — Telefon 82 534

ERLING SUNDSTØL

Alt i kolonial

Busterudgaten 31 Telefon 81 490

HALDEN

ÅLGÅRDS AUTO A/S

Aut. DATSUN-forhandler

Sandnes — Tlf. 64 251

MOSS MOTOR COMPANY A/S

Aut. VOLVO-forhandler

Moss — Tlf. 53 883

KÅRE LODE

Lastebiltransport — Kranutleie

Sandnes - Tlf. 61 768

ALFRED NOMME

Hans Jacob Roksund

BLIKKENSLAGERVERKSTED

Tlf. 23 607 - Skien - Priv. 30 389

Bygningsarbeider - Venilasjonsanlegg

SØRUM SAMVIRKELAG

VARERUTE HVER LØRDAG

Telefon 51

O. FURULUND LANDHANDLERI

Assortert forretning

Sørum — Telefon 119

SØRUMSAND GJESTGIVERI

Sørumsand — Telefon 72 70 41

Dagens middag anbefales

2 retter kr. 9,75. Alt inkl. og a la carte

Øl og Mineralvann

Faglig administrasjonssenter i hvert område

På grunn av mangelen på fagfolk vil behandlingen av psykisk utviklingshemmede ofte være henvist til andre ledd i helsevernet, særlig til de barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker, og til skoleverket med de skolepsykologiske kontorer og spesialpedagogiske sentra. Dette fremmer på en heldig måte integreringen, men kan samtidig representere en viss fare for at den nødvendige fordypelse i de åndssvakes spesielle problemer går tapt. Helsedirektoratet understreker derfor behovet for et faglig team, lege, psykolog, sosionom, spesialpedagog m. v. under ledelse av områdeoverlegen i hvert område.

De psykiater-stillinger som først ble opprettet i åndssvakeomsorgen, var knyttet til de store sentralinstitusjoner. Senere har man fått et annet mønster ved at områdeoverlegen er knyttet til et administrasjonssenter i en større by i området. Oslo og Fredrikstad har fått en slik ordning, og den planlegges i Tønsberg, Skien, Tromsø, Bodø og Molde. Fordelen ved en slik ordning er at man lettere kan etablere kontakt med helseinstitusjoner og skoleverket.

Det faglige administrasjonssenter

Fysisk trening har vist seg å være et meget got behandlingsmidel

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall - Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita - Forsikring

Glassmester Simon Hogstad
KONGSBERG
ALT I GLASSINNSETNING
Tlf. nr. 12, forretningen, Storgt.
Tlf. nr. 963, verkstedet, Raumyhr

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

ALF RUSHFELDT
BAKERI — KONDITORI
Tlf. 91 329 - KIRKENES - Tlf. 91 329

JESPER JOHNSEN
Malermester
Lindahlsbakken 4
Stavanger Tlf. 26 962

ALT I VARME og SANITÆRANLEGG
Aut. Rørleggerfirma
OSVALD SIVERTSEN
Gamleveien 1 - Vaulen - STAVANGER

Bygningsfirmaet
GILLESTAD A/S
Aut. Hovedentreprenør
Sola — Stavanger
Telefoner: 50 725 - 50 656

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

O. K. ELEKTRISKE
Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

LEIF W. HANSEN & CO.
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

ERLING HALVORSEN
Entreprenørforretning
Adv. Bergs gt. 22 — Telefon 28 749
Stavanger

STAVANGER SANDBLÅSING
Jarlevn. 10 - Hillevåg
Telefon 29 647

FINN MIDBØE
Aut. rørleggerforretning
Lagårdsvn. 65 — Stavanger
Telefon 21 548

som områdeoverlegen er knyttet til, skal ha følgende oppgaver:

1) Å drive feltarbeid med hjembesøk, rådgivning m.. v., kontakt med lokale myndigheter (leger, sosialkontor, barnevernsnemnd, skolemyndigheter m. v. som ledd i for- og ettervernsarbeid), «case finding» og profylaktisk virksomhet.
2) Å drive poliklinikk med observasjon og rådgivning.
3) Å føre tilsyn med og lede observasjon og behandling ved områdets sentralhjem og andre institusjoner, samt privat/familiepleien.
4) I tilknytning til fylkesadministrasjonen å planlegge videre utbygging.
5) Å drive forskning.

Sentralhjemmet

En sentralinstitusjons berettigelse ligger i et høyt faglig nivå og et rikt differensiert behandlingsopplegg med barnehager, skolebygg, observasjons- og treningsverksted, fritids- og hobbyrom, idrettsanlegg og forsamlingssal m. v. Oppgavene for det sentrale fagteam kan deles i diagnostiske, behandlings-, opplærings- og pleiemessige, utdannelse av personale og forskning.

Den diagnostiske virksomhet ved sentralinstitusjonene vil minke noe ved utbygging av den polikliniske virksomhet, særlig når det gjelder barn og spesielt småbarn. Innleggelse i institusjon bør skje i en liten, familiebetont avdeling, eventuelt en observasjonsavdeling for barn, og familiekontakten må opprettholdes i størst mulig utstrekning.

Større barn i skolealderen, som av geografiske, sosiale og andre grunner ikke kan observeres hjemme, bør tas inn til observasjon og vil ofte ha fordel av et miljøskifte.

Ungdom og voksne kan tas inn til observasjon med sikte på arbeidstrening, sosial trening, attføringsforsøk, uføretrygdvurdering m.. v.

Forskning må ansees som et nødvendig ledd i arbeidet for de psykisk utviklingshemmede, og forholdene bør legges tilrette personalmessig og bygningsmessig ved sentralinstitusjonen og/eller ved det faglige administrasjonssenter slik at forskning kan tilgodesees.

I dag er man klar over at et av de viktigste behandlingsmidler man har, er en liten avdeling med hjemlig preg. Slike avdelinger er noe mer personalkrevende, men byr på vesentlige fordeler i miljøterapi, sosial trening og trivsel. Det bør i fremtiden vesentlig etableres avdelinger på 6, 8, 10 og 12 plasser, noe avhengig av klientellets art. Det anslås at ca. en tredjedel av plassene vil

trenges for barn, ca. en tredjedel for ungdom og ca. en tredjedel for voksne. Sentralhjemmene får vanligvis det vanskeligste klientell, som vil kreve betydelig medisinsk tilsyn og kvalifisert pleiepersonale.

I barnehagen bør man ikke regne med mer enn seks barn pr. barnehagelærer/assistent. I visse tilfeller må man gå lenger ned, spesielt for særlig vanskelige psykotiske barn med hjerneskader. Både barnehage og *skoleopplegg* på sentralinstitusjonen må differensieres. Skolen skal ha teoriklasser og aktivitetsrom og mindre rom for individuell undervisning, logopedi m. v. Helsedirektoratet kommer også inn på et differensiert verkstedopplegg, fysioterapi og anlegg for fysisk fostring som idrettsplass, mosjonstrening, gymnastikksal og svømmehall. Den fysiske trening har vist seg å være et meget godt behandlingsmiddel, heter det.

Av fritidsanlegg og velferdstiltak nevnes forsamlingssal m. v., klubblokaler og kantine for pasienter og deres pårørende..

Andre internatinstitusjoner

I de planlagte små åndssvakehjem — «familiehjem» med 7 plasser for barn, ungdom og voksne fra det nærmeste distrikt, skal det også mottas dagpasienter — noe som henger sammen med tendensen til mer eksternt betont omsorg.

For *ungdom* og for *voksne* trenges særlig *vernede pensjonater* for opphold under arbeidstrening i verksteder, opplæring for arbeidsplassering, og som bolig for pasienter i arbeid som ikke mestrer en alminnelig hybeltilværelse. I Sverige, Danmark og England har man innrettet alminnelige *leiligheter* eller *villaer* til bolig for 6—10 klienter, og et par forsøk har vært gjort også i vårt land. *Vernede hybler* kan også komme på tale.

For *barn* og *ungdom* regner Helsedirektoratet med at det trengs spesielle små behandlingshjem for bl. a. psykisk utviklingshemmede med psykotiske trekk. De bør ha en nær tilknytning til det faglige senter i området eller sentralinstitusjonen.

«5-dagers»-hjem kan brukes hvor opplæringsmulighetene er små hvis pasienten skal bo hjemme. Barn og ungdom bor på hjemmet fra mandag til fredag og er hjemme i weekend og ferier. De samme hjem kan brukes til *«week-end»-hjem* for barn og ungdom som bor hjemme, slik at foreldrene kan få avlastning..

Ekstern omsorg

For et *barns* utvikling er det i alminnelighet av største betydning at tilknytning til familiesituasjonen

Daginsitusjoner for spebarn og småbarn — vil avlaste foreldre og enslige mødre.

opprettholdes mest mulig. *Ungdom* og *voksne* derimot vil ofte ha nytte av å komme hjemmefra.

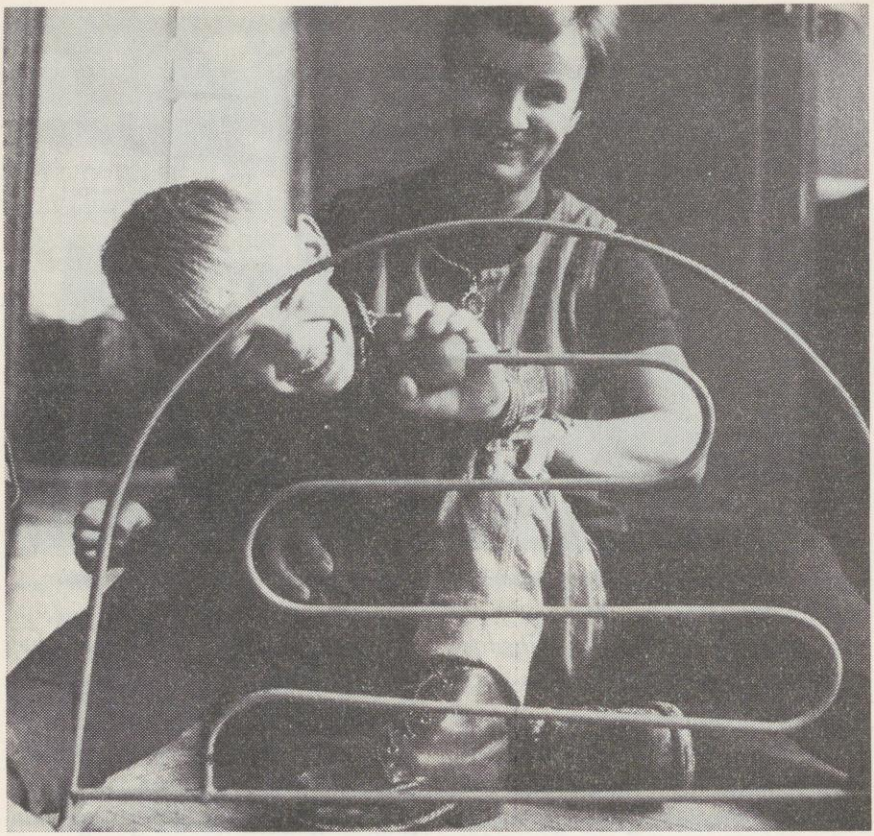
Av de forskjellige typer av ekstern omsorg omtaler Helsedirektoratet *familiepleie,* en økonomisk støtteordning for de familier som har pasienter hjemme. Pasienten er undersøkt av sentralteamet og er under tilsyn av det. *Privatpleie* er en tilsvarende økonomisk ordning, men pasienten er ikke i egen familie.

Hittil har man ikke kunnet få annen omsorg samtidig med familiepleie/privatpleie. I fremtiden regner man med kombinasjoner med ekstern omsorg, bl. a. for å spare innleggelse på institusjon. Også andre støtteordninger til familiene kan komme på tale, f. eks. hjemmehjelp, barnevakt, weekend-opphold for barnet, ferieopplegg, foreldrerådgivning, foreldregrupper m. v.

Omsorgen i daginstitusjoner inndelt etter alderstrinn:

For spebarn eller småbarn, en form som ikke er realisert i Norge, men bl. a. i England. Kan være nyttig for å avlaste foreldre eller enslige mødre om dagen og samtidig gi barnet den nødvendige behandling og stimulering.

For førskolebarn, barnehage med pedagogisk sikte, med begrepslære, sansetrening, sosial trening, språkøvning m. v.

God plass for mange aktiviteter i barnehagen.

For skolebarn, et opplegg med teoretisk og praktisk opplæring og sosial trening. Drives av de lokale skolemyndigheter som sørger for lærerkrefter, mens institusjonen skaffer nødvendige rom.

For ungdom, en videreføring av teoretisk og praktisk undervisning og arbeidstrening og forsøkspraksis i forskjellige virksomheter.

For voksne, vernede verksteder i to grupper: beskjeftigelsesverksteder for det kilentell som vokser ut av daginstitusjonene for barn og ungdom. Her tas ikke sikte på forretningsmessig lønnsom produksjon. Vernede produksjonsverksteder som med fordel kan plasseres i vanlig verkstedsmiljø..

Planlegging, utbygging og drift

av helsevernet for psykisk utviklingshemmede må sees i sammenheng med helsevernet i sin alminnelighet og med andre spesielle serviceorganer som eksternatskoler for evneveike, yrkesskoler, vernet industri, attføringsapparatet, arbeidsformidling og yrkesrettleiing m. m., og beskyttede verksteder for psykisk helsevern og andre funksjonshemmede.

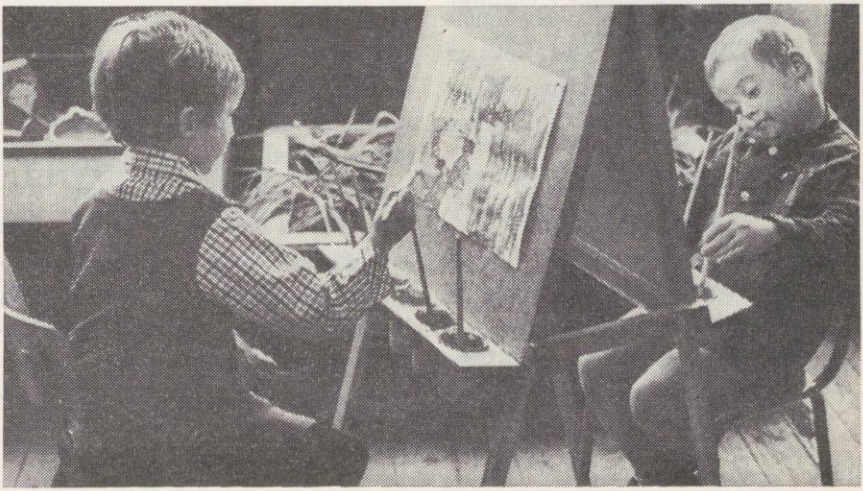
Internat — eksternat

Av kombinasjoner internat—eksternat-omsorg nevner Helsedirektøren tilslutt at det endel steder arbeides med planer om et *lokalt senter* for psykisk utviklingshemmede for en by med nærmeste omegn — med daghjem for barn, skoleavdeling, vernet verksted for voksne og internat for de som ikke kan bo hjemme. Videre et 5-dagers hjem kombinert med weekend-hjem. Befolkningsgrunnlaget for et slikt lokalt senter bør neppe være under 20 000—25 000 mennesker.

Fritiden

Det kan være av avgjørende betydning for en pasients muligheter for å tilpasse seg i samfunnet at fritiden disponeres på en riktig og betryggende måte. Den psykisk utviklingshemmede vil ofte være utsatt for utnyttelse og ha lettere enn andre for å kunne gi etter for uheldige påvirkninger. Fritids-, trivsel- og velferdstiltak må sikres ikke bare i form av tilsyn og rådgivning, men også ved organisert klubb- og foreningsvirksomhet, idrett, tur- og reisevirksomhet, deltakelse i leirskoler m. v..

Ikke mer enn seks barn pr. barnehagelærer.

Verdensutstilling av kunst fra psykisk utviklingshemmede barn

Innbydelse til Samordningsrådet om norsk deltakelse.

Den 8. internasjonale kunstutstilling av arbeider fra psykisk utviklingshemmede barn vil bli arrangert i London fra 30. november til 18. desember. Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge har fått innbydelse til å delta i utstillingen, og «Hjertebladet» lar innbydelsen på denne måte gå videre til alle hjem innen omsorgen. Det er den britiske organisasjon for mentalt handicappede barn som står for arrangementet, og utstillingen har fått lokaler i kunstgalleriet i De La Rue House på Regent Street, midt i London sentrum.

Arbeidene som skal delta, blir inndelt i to kategorier:

a) malerier av ethvert materiale

b) tegninger, collager, tre- eller linoleumssnitt.

Til tidligere utstillinger har det vært sendt kunstverker i leire og andre skjøre materialer som ble skadet under transporten, og arrangørene har derfor bestemt at slike arbeider ikke skal delta i årets utstilling.

Til utstillingen blir det gitt ut en katalog hvor deltakerne står oppført under sine hjemland med navn og adresse. I år vil man i tillegg angi det internasjonale IQ system for å betegne deltakernes nivå.

Alle innsendte arbeider blir bedømt av en jury, slik at det blir konkurranse om å slippe fram til utstillingen. De arbeidene som blir godkjent, er alle til salgs. Fjorårets internasjonale utstilling ble en salgssuksess med mer enn 130 solgte malerier. Det er kunstnerne selv som skal ha betalingen for de solgte verker.

For ikke å sprenge alle rammer, har arrangørene begrenset deltakelsen til 20 arbeider fra hver institusjon. Alt som sendes inn, må være

forsynt med en bestemt merkelapp på baksiden. Maleriene må ikke være innrammet eller montert.

Åndssvakehjem som ønsker å sende inn arbeider fra sine elever til den internasjonale kunstutstillingen i London i høst, kan skrive og be om nærmere informasjon til:

National Society for Mentally Handicapped Children,
Mrs. Bryony Barter,
Publicity Department,
86 Newman Street,
London WIP 4 AR.

Juryen begynner å arbeide 19. oktober, og alt må være innsendt innen 16. oktober. Merkelapper til å feste på arbeidene kan rekvireres fra samme adresse.

Til inspirasjon i hverdagens virke

Hverken fra sentralmyndighetenes eller fra de enkelte institusjoners side er det lagt særlig til rette for kurs, ekskursjoner o. l. for personale som arbeider blant psykisk utviklingshemmede, heter det i en lederartikkel i siste nummer av «Hilsen fra Dagsrudheimen».

Det er hevet over tvil at tiltak av slik karakter vil kunne bidra til å understreke en riktigere felles målsetting i arbeidet for de psykisk utviklingshemmede, skape en større og mer positiv forståelse av de spesielle og alminnelige institusjonsproblemer, foruten å gi økt inspirasjon i hverdagens virke.

Det ville ikke være av veien om det snart kunne tas initiativ til opplegg av i første omgang kortere kurs foruten «stipendiereiser», helst for alt fast tilsatt personale ved institusjonen — uansett hvilken arbeidsplass som betjenes.

Saker av nevnte karakter behøver grundig planlegging.

Det er mye mulig at f. eks. kursopplegg i samarbeide med foreldrene ville være en god og farbar løsning for å komme i gang, forsetter bladet. Dessuten er det enkelte organisasjoner som har god trening i opplegg og gjennomføring av kursvirksomhet.

Det ville være nyttig om personalet på de ulike arbeidsplasser drøfter spørsmålet med tanke på at et videre arbeide i sakens anledning kunne bli intensivert.

Sanitetskvinnene i Nord-Trøndelag åpner treningssenter i høst

I september i år skal sanitetskvinnene i Nord-Trøndelag innvie et treningssenter for psykisk utviklingshemmede barn som blir nokså enestående i landet. Sentret bygges i Levanger, like ved Innherred sykehus og Levanger lærerskole. Det får plass for 40 barn, 32 i eksternat og 8 i internat.

Treningssentret er en oppfølging av arbeidet med tidlig registrering av alle barn med handicap i fylket. Nord-Trøndelag har vært prøvefylke for dette tiltak, etterat fylkeslegen for seks år siden startet en medisinsk registrering av alle nyfødte, med sikte på å oppspore «risikobarn» som viste tegn på å ville utvikle fysisk eller psykisk funksjonshemning.

— På sitt kretsmøte for fire år siden vedtok Nord-Trøndelag krets av Norske Kvinners Sanitetsforening å gå inn for et fellestiltak. Det viste seg å være behov for et treningssenter for de barna som blir oppdaget gjennom registreringen, og sanitetskvinnene tok på seg oppgaven med å reise sentret, forteller kretsformannen, fru Reidunn *Piene,* Beistad, til Hjertebladet.

Det er meningen å ta i mot barn med forskjellig funksjonshemning, men det største antall vil bli psykisk utviklingshemmede barn, og treningssentret skal sortere under områdeoverlegen for åndssvakeomsorgen.

Sentret blir bygget opp med en barnehageavdeling, en behandlings- og skoleavdeling, en fellesavdeling og internat. Barna vil bli mellom 3 og 15-16 år, fordelt på seks-sju grupper med 5-6 barn i hver gruppe. Kombinasjonen av eksternat og internat vil gi mulighet for at behandling og opplæring kan komme i gang i den mest gunstige alder. Foruten det faste personale av barnehagelærere, en sosionom, barnepleiere og praktikanter vil det bli knyttet lege, logoped, psykolog og fysioterapeut til sentret. Undervisningen av barn i skolepliktig alder vil sor-

Landet Rundt

Finnmark, Troms og Nordland

Første nordnorske kurs for foreldre med handicappede barn er avviklet i Alta og Bardufoss. 44 foreldre, 60 barn og 11 ungdommer deltok og kurset var kombinert med en leir for barna. I programmet for foreldrene ble det lagt stor vekt på å dekke behovet for veiledning og informasjon som de kan ha, og det ble holdt en rekke foredrag.

Rana kommune har ervervet ca. 900 kvadratmeter tomtegrunn i Gruben for bygging av daghjem for åndssvake.

I Sandnessjøen arbeides det med å reise et familie-hjem for psykisk utviklingshemmede. Hjemmet skal drives av Sandnessjøen Sanitetsforening og vil gi plass til 8—12 barn, og vil trolig også bli benyttet som daghjem.

Tomten på 10 mål gir gode utvidelsesmuligheter. Det er meningen at hjemmet skal åpnes til høsten.

---

tere under skolemyndighetene i Levanger.

Treningssentret er kostnadsberegnet til 1,3 millioner kroner. I tillegg kommer inventar og utstyr. Sanitetsforeningene i Nord-Trøndelag har skaffet tilsammen 300 000 kroner til selve bygget, foruten 20 000 kroner til bestyrerleilighet. I 1970 har sanitetskvinnene greidd å samle inn ytterligere 100 000 kroner som skal gå til inventar. Norske Kvinners Sanitetsforenings hovedstyre har gitt 50 000, Lions Club i Levanger 40 000, Hjelpestikkene 20 000 kroner. Nord-Trøndelag fylke har bevilget 25 000 og Levanger kommune 50 000 kroner. Finansieringen er forøvrig ordnet ved lån og tilskudd fra myndighetene.

Nord- og Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal

Trondheim skolestyre har vedtatt å søke om å få opprettet to grupper ved Ila skole for undervisning av psykisk utviklingshemmede barn. Det er 7 elever på venteliste ved Røde Kors Daghjem, som er aktu-

elle for plasering i gruppene. De fire yngste får 18 timer pr. uke, de tre eldste 24 timers undervisning pr. uke..

Meldal kommunestyre har godkjent skolestyrets vedtak om ny skoleordning ved Margrethehaugen åndssvakehjem. Det opprettes en stilling for undervisningsleder og en lærerstilling som småbarnpedagog. Hjemmet får dermed 3 lærere i full stilling. I tillegg er det meningen å ansette timelærere for å dekke uketimer av undervisningen som foregår i grupper på 8 elever. Undervisningsrom stilles foreløbig til disposisjon på hjemmet.

Sør-Trøndelag krets av Norske Kvinners Sanitetsforening har på sitt kretsmøte vedtatt å opprette et ettervernshjem for 10—12 psykisk utviklingshemmede kvinner. Sanitetskvinnene skal overta Nidarvoll Gjestgiveri i Trondheim til formålet og stiller til rådighet 216 000 kroner som tidligere er samlet inn til et etterbehandlingshjem for barn. Ettervernshjemmet vil stå under faglig tilsyn av områdeoverlegen for åndssvakeomsorgen.

En spesialbarnehage for 40 psykisk utviklingshemmede småbarn planlegges av Trondheim Røde Kors Barnehjelp. Barnehagen skal ligge på Byåsen og vil koste 1,5 millioner kroner.

Sogn og Fjordane, Bergen og Hordaland

Den nye barnepaviljongen ved Vestlandsheimen skal stå ferdig til innflytting i høst. Det forberedende grunnarbeidet på ungdomspaviljongen og paviljongen for særlig vanskelige og aggressive tok til i november 1969, og en regner med at de to nybyggene skal fullføres i 1971.

Vestlandsheimens Vel har godkjent planer for gymnastikksal og svømmehall, og byggingen vil starte så snart finansieringen er sikret.

Fylkesnemnda for åndsveikeomsorga i Hordaland har bevilget 10 000 kroner til inventar og møbler i den nye barnepaviljongen ved Vestlandsheimen, opplyses det i årsmeldingen.

På Stord er det håp om å få et daghjem for psykisk utviklingshemmede barn i eiendommen for fødestua «Dr. Vidsteens Minde», som blir stående tom når avdelingen overføres til Fylkessykehuset.

Rogaland, Vest- og Aust-Agder

Årets idrettsleker for psykisk utviklingshemmede var lagt til Nærlandheimen og ble en ny suksess for den populære sommertradisjon. Nærland-lekene hadde sol og varme fra start til slutt, og det deltok omlag 330 unge idrettsutøvere og le-

dere fra alle landets ti områder. Den offisielle åpning av idrettslekene ble foretatt av fylkesordfører Ola M. Wiig, og det var velkomsttaler av styrer T. Ullerød og ordfører Kjell Lund i Hå kommune, og Orre Guttemusikkorps spilte under defileringen på idrettsplassen.

Sanitetskvinnene i Vest-Agder drøftet på sitt kretsmøte i Farsund planer om en egen institusjon for åndssvake i Vest-Agder. Tomt er innkjøpt i Marnadal og ca. 100 000 kroner er samlet inn.

Telemark

Plan- og byggekomitéen ved Dagsrudheimen regner med å starte bygging i nær framtid av skolebygg med vel 800 kvm grunnflate, villa for 9 selvhjulpne piker, paviljong for 8 pleietrengende menn, og paviljong for 16 eldre (8 kvinner og 8 menn). Under planlegging er også et verkstedbygg og to bygg med 16 hybelleiligheter for personalet. Planleggen av idrettsanlegget er ferdig.

På Gaustablikk Høyfjellshotell har det vært holdt et foreldrekurs med hovedemne «Hvordan fungerer vår åndssvakeomsorg?» Behovet for opplysning var åpenbart meget stort, og mange spørsmål ble belyst både fra foreldrenes og ekspertenes side.

Buskerud og Vestfold

Ved Vidaråsen Landsby i Andebu er det innviet et nytt familiehus med plass til 12 personer. Hjemmet fikk navn etter Johan Falkberget, og forfatterens datter, Åsta Falkberget Fredriksen var tilstede og takket for at huset skulle bære hennes fars navn.

Akershus

Follo Helseheim i Ås har fått en interiørmessig «ansiktsløftning». Man har lagt stor vekt på å få bort sykehuspreget, og pasientene har fått innredet sine rom på en slik måte at de mer kan være seg selv. De kan hygge seg med gjester, med å spille plater, de har fått egne skrivebord, samt nye klesskap.

Betjeningen har også fått endel forbedringer, og mer vil følge etter hvert.

Hedmark og Oppland

Hedmark fylkes Støttelag har drøftet behovet for treningsverksted og vernede arbeidsplasser for åndssvake i fylket.

Fjellheimen leirskole i Engerdal for psykisk funksjonshemmede barn og ungdom, ble offisielt åpnet lørdag 6. juni. Skolen ble tatt i bruk

i mars og det har allerede vært samlinger og kurser ved skolen i flere uker.

Det var statssekretær Per Høybråten som på vegne av Sosialdepartementet åpnet Fjellheimen leirskole, og gav uttrykk for den store glede og tilfredshet alle følte ved at denne plan var vel i havn. På Fjellheimen skal det legges vekt på trivsel, fysiske aktiviteter, opplæring i å omgås andre grupper under mere friere former enn vanlig og annet som naturlig hører inn i dette spesielle miljø.

Leirskolen har plass til 20 barn og de får 10—12 dagers opphold ad gangen. Det er to faste lærere, og samtidig vil de bli ledsaget av lærere fra sine egne skoler.

Det første kurs på Fjellheimen startet 4. mars med fem elever fra Ragna Ringdals Daghjem og skole og ti elever fra Holmenkollen Daghjem og skole i Oslo, og fire ledere. I en rapport fra kurset forteller avdelingsbestyrer Alfhild *Hansson* ved Ragna Ringdals Daghjem at oppholdet var av stor verdi for elevene. De følte seg helt selvstendige og opplevet plikter og oppgaver ikke som nederlag og nye erfaringer i ikke å strekke til, men som noe lystbetonet og inspirerende. En merket dag for dag hvordan de vokste på dette, sier Alfhild Hansson. Hun gir de to lærerne på Fjellheimen, Marthe Trageton og Nils Thorstein, honnør for fin ledelse og klokskap og innlevelse i elevenes problemer. Leirskolen er blitt et godt tilbud fra Kirke- og Undervisningsdepartementet, heter det i rapporten fra første kurs.

KVITESEID SPAREBANK
Kontortid 9-4 - Lørdag 9-13
Filial: Vrådal hver onsdag 11-14
Kviteseid

BRØDR. SØRUM
Aut. Rørleggerforretning
Kjøpmannsgt. 11
Trondheim — Telefon 28 800

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

BRØDR. LØNNHEIM
ENTREPRENØRFORRETNING
Kristiansund N — Telefon 73 023

EINAR JOHNSEN
Kjøtt- og delikatesseforretning
Gulhaug i Botne - Tlf. 51 847

ØRDAL GARTNERI
NARDOSLETTA — TRONDHEIM
Telefon 35 304

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HOBBYSENTERET O. AUNE
Dronningens gate 19
Trondheim — Telefon 30 333

Besøk
FASETTEN KAFETERIA
Jarleveien 8 — Trondheim
Telefon 25 728

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

Besøk
AUTOMATEN KAFETERIA
Kjøpmannsgt. 41
Trondheim — Telefon 25 266

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

DIESELKRAFT A/S
Elgesætergt. 2 - Sentralbord 19 630
Trondheim

ALT

I TRELAST

Frognerseteren

Bruk

Postboks 44 Økern - Oslo 5

Telefon 67 29 94

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SKEDSMO AVFALLSENTRAL
Fjellhammerv. 19, Strømmen. Tlf. 71 27 77
Kjøper jern, metaller, filler og flasker til dagens priser. Opphugging og demontering av større maskiner og lignende.
Henter Listeført skrapjernslev.d. *Henter*

ELEKTRO-SERVICE
K. J. Myrabø
RADIO — TV — ELEKTRISK
Åndalsnes

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

KLÆKKEN TURISTHOTEL
Hønefoss
Telefon Hønefoss 32 201
For møter — kurs — konferanser

TRANSPORTSERVICE A/S
Langtransport - Distribusjon
Formidling - Samlasting
Oddervn. 5, Arendal - Tlf. 23957, 24877

IVAR HALVORSEN
Innehaver Josef Lang
BAKERI — KONDITORI
Chr. Hvidts plass 3 — Telef. 62 175
SANDEFORD

MOBILSTASJONEN
Skarbøvika
Bensin — Olje — Service
Ålesund — Telefon 24 825

Godt utvalg i kjøtt- og pølsevarer
T. K. RØED A/S
Aagaards plass
Sandefjord Telefon 62 377

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kaffeteria
Inneh.: Kåre Skaia
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

OS AUTO A/S
P. O. Box 89 - OS pr. Bergen - Norway
Rep. av:
Bil - Båt - Karosseri - Brennlakkering
Hjulstilling - Motortest - Bilelektrisk
Bensin og Servicestasjon - Servicebil
Telefon 77 668

FINN AARSHEIM
Murmester
Nedstrandgt. 50 — Stavanger
Telefon 24 198

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

Karmsund Karosseri & Lakk
Lakkering · Nybygging - Reparasjoner
Servicevogn
Haugesund - Telefon 25 578

O. NAGELHUS
URMAKER
Namsos — Telefon 72 628

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

SHELL AUTO SERVICE
D. Solvik Olsen
Bryne — Tlf. 81 400

OSCAR VISTE & CO.
Blikkenslagerforretning
Voss — Tlf. 11 054

STOKKE KORNSALG A/S
Stokke — Tlf. 201, 440
Bygningsartikler - Kraftfor - Kunstgjødsel
Malervarer - Jøtul ovner og kaminer

LILLASALONGEN
Inneh.: Tore Holm Hansen
Søndre Torg 1 - Hønefoss - Tlf. 21 051

KJELLS BYGG A/S
Spesialforretning i
Tepper og Gulvbelegg
Egen leggingsavdeling
Larvik —Telefon 83 653

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

BERTHA JOHANSEN
Blomsterforretning
Namsos — Telefon 72 267

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

Benytt
HÅGENSEN FOTO
Namsos — Telefon 72 436

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

ELEKTRISKE ANLEGG
ELEKTROMONTØREN
Tlf. 4625 — Eidsvoll

BJARNE ASMYHR
Alt i dagligvarer
Nansetgt. 98 — Larvik
Telefon 81 588

SKAL DE BYGGE
lønner det seg å kontakte oss
Vi UTFØRER ALT I
bygg- og anleggsarbeide
BRÅTHEN & BAKKEN
Hurdal — Tlf. 76 74 01 - 76 74 05

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning — Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

OLE PETTER KULIEN A/S
Byggmester
Kristiansand S. - Tlf. 10 215

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

MØREVULK A/S
Alt i dekk — Vulkanisering
Kristiansund N — Tlf. 72 174

KIRKELANDETS HUSHOLDNINGSFORRETNING
Etablert 1888
Alltid noe nytt i «Foreningen»
Kristiansund N. - Telefon 71 226

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate Aluminium takrenner og nedløp

BRØDR. HOLSTAD A/S
Murmester — Entreprenørforretning
Råde — Telefoner 74 029 — 74 099

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - -Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

Halfdan Falcks Bokbinderi
Innbinding — Protokollverksted
Tlf. 21 530 — Bodø

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

ANDREAS DYB
Entreprenør
Gåseid — Telefon 35 003

Besøk
RESTAURANT FORUM
Sluttede selskaper mottas
Sarpsborg — Telefon 52 160

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 80 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

Alt i Foto & Filmutstyr

FOTOMAGASINET

St. Mariegt. - Sarpsborg - Tlf. 52 525

ADOLF HORNELAND A/S

Jernvarer

Haugesund — Tlf. 21 160

TO-TAKTSERVICE A/S

Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovvn. 6 - Ørebekk - Tlf. 27 633

EINAR HANSEN

Byggmester

Tolgegt. 5 - Haugesund - Tlf. 24 402

RAJOTEX

Sadelmakerverksted — Bilutstyr
Varetrekk — Omstopping
Ørebekk — Telefon 27 334

TOMREN A/S

Storgt. 28 — Fredrikstad

Topp norsk konfeksjon i Dame- og Herreklær

A/S GRESVIK BILRUTER

Ørebekk

Tlf. Fredrikstad 27 292 - 27 311

GRUNN & BETONG A/S

Entreprenør

Tlf. 12 320 - 17 984 - Fredrikstad

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

Spesialforretning i elektriske
HUSHOLDNINGSAPPARATER
TØNSBERG ELKJØP A/S
Bragården - Tønsberg - Telefon 12 164

NILS NILSEN
Tapetserforretning
Fredrikstad - Tlf. 12 794

KJELL JOHANSEN
Brensel- & Avfallsforretning
Tønsberg — Tlf. 11 568

«CRI» DAMEFRISØR
Inneh.: Paul Scott
Kongsvinger - Tlf. 14 060

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

RIVOLETT PARFYMERI
Handelsbygningen
Alt i
Parfyme — Reiseartikler og vesker
Gjøvik Telefon 71 146

ALF STENSRUD
Handelsgartneri
Nygard Telefon 71 363
TORVETS BLOMSTERFORRETNING
Gjøvik Telefon 74 141

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

Bekkestua
Bakeri og Konditori
G. Ringeriksv. 38 - Tlf. 53 61 63
Bekkestua

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

Murmester
OLE MYKSVOLL
Ø. Stadionv. 39 — Laksevåg
Telefon 60 335

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

Kongsvinger Barneutstyr
Kongsvinger — Telefon 4846
Spesialforretning for gutter og piker
Avdeling for babysaker

Ta Deres venner med til
CAFE PALMEN
Svømmehallen
når De skal vise Dem «Det Nye Bergen»

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon 73 354

JOHAN GJENDEM
Tidl. Brødr. Gjendem
Ovner - Kaminer
Elektriske husholdningsapp.
Molde Telefon 52 857 - 53 409

Asker Damefrisørsalong
Innehaver: Laila Nyborg Gabrielsen
BANKGÅRDEN - ASKER
Telefon 459

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

Johan Sanengen A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

Lundheim Bensin & Service
Inneh.: Ragnar Håkonsen & Co.
Bensin – Olje - Smøring
Kiosk
Sarpsborgvn. 107 - Fredrikstad
Tlf. 14 439

HERMANN NILSEN
Blikkenslager
Nansetgt. 17 - Larvik - Tlf. 81 918

LUNDS LABRADOREKSPORT
Larvik
Telefoner 84 965 - 81 516

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LIMA TRANSPORT
Telex 2287 — Tlf. 28 098 - 27 158
Stavanger

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
Skrapjern og metaller en gros
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627, 15 612

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Tlf. 22 223

SKJEBERG AUTO-SERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

O. TORJUSSEN & SØNNER
Byggmestere
Telefoner 32 802 - 22 088
Stavanger

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

A.S AGROTEKNIKK
Mysen
Telefoner: 1482 - 1538
Alt i maskiner og utstyr for
Jordbruk - Skogbruk - Hagebruk

LUNDEGÅRD & THORESENS EFTF.
Trikotasjevarer - Garn
Sarpsborg — Telefon 52 225

S. LUNDE
Stigefabrikk
Iseveien - Sarpsborg - Tlf. 67 112

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

BRØDR. JOHNSEN
Konfeksjonsmagasin
Pellygt. 27 - Sarpsborg - Tlf. 52 478

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

JOH. KR. JOHANSEN
Kolonialforretning
Torvet 2 - Halden

Alt i dagligvarer får De i
MOSS MEIERI & HANDELSLAG
Fleischersgt. 15

Susebakke Trævarefabrik
SAG og HØVLERI
Mysen — Tlf. 89 17 00
Dører - vinduer - trapper - innredninger
Høvlet og uhøvlet last

Brødrene Fjeld Elektrisk
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

H. A. HALVORSEN
Skraphandel
Sarpsborg — Tlf. 53 482

A/S INDUSTRISHIP
Utfører sveise- og monteringsarbeider
Sarpsborg - Tlf. 55 515, 54 780

Besøk
A.K.S. KAFETERIAEN
Frokost — Lunsj — Middag
Torget - Tønsberg - Telefon 12 104

GABRIEL ØSTRÅTT
Bilverksted
Telefon 63 097
Sandnes

JANSENS BLOMSTER
Sandnes — Telefon 61 142

ARNE JOHANNESSEN
Bakeri og Konditori
Sandnes — Tlf. 61 651

O. C. KITTELSEN
En gros — Import
Delikatessekjøkken — Kolonial
Tverånes - Mo i Rana - Telf. 50 666

MARTHINSENS KLISJEANSTALT
Urgt. 6 — Telefoner 27 422, 21 173
Stavanger

TRYGVE KOLSTAD
Byggmester
Verdal Tlf. 88 469

Alt i dagligvarer hos
R. GUSTAVSEN A/S
ved Tinghuset
Drammens nye sentrum — Tlf. 83 37 60

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
Sandnes

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Benytt
Ludvig Paulsen Bilsentral
BP-stasjonen — Rutebiler
Horten — Tlf. 41 129

Christiansands Babymagasin
Alt for Baby og Barn
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
Amtmann Blomsgt. - DRAMMEN
Telefon 83 38 32

REIDAR SKOMSVOLD
Byggmester
Vestalien — Ugla
Trondheim — Telefon 59 720

A/S KARMSUND CEMENTINDUSTRI
Alt i «GULVBELEGG»
Haugesund — Telefon 22 689

TEPPELAGERET
Øvre Bakklandet 62
Trondheim — Telefon 31 784
Trøndelags største utvalg i vegg til vegg-tepper

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

BESØK
Skotterud Gjestgiveri & Kafeteria
Skotterud - Telefon 5309

A-S BETONGRØR
SPILLUM I NAMDALEN
Produksjon av: betongrør 4—18 tommer, kulvert 60—120 tommer. Kumringer, Septik tanker. Nopsasten i flere farver.

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

STORGATENS KAFE
Anbefales som et meget godt spisested
Tønsberg — Tlf. 13 909

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

KJELL H. THOMASSEN
Byggefirma
Hafrsfjord
Stavanger Tlf. 55 943

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

TANGEN BENSINSTASJON
Inneh.: Thomas Olsen
Smøring - Oljeskift - Vask
Motorvask - Tektyl
Understellsbehandling utføres
Tistedal - Tlf. 92 270

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

BILEIERE!
Vi har alltid nye og ferske batterier til Deres bil. Har De vansker med radiatoren? Benytt vårt radiatorverksted,
FEVANG BATTERISERVICE
Moveien 4 - Sandefjord - Tlf. 63 274

DRECHSLERS PARFYMERI
Bijouteri — Portefølje
Sortland

Skotøymagasinet
Telefon 3076
ÅRNES
Skotøy - Herreekvipering
Sportsartikler - Møbler

TRYGVE FURUSETH A/S
Lillestrøm
Tømmermestre & Entreprenørforretning
Telefon 71 36 14

WOLD OG HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

Alle veier fører til
SLAKO A/S
Supermarkeder
Tolvsrød pr. Tønsberg
Tlf. 25 357 - 25 358

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Tlf. 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

LASKEN KOLONIAL
Dagligvareforretning
Lasken, Sandefjord — Tlf. 75 045

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

Gresvik Elektriske Forretning
Alt i elektrisk
Aut. installatør
Gressvik Telefon 27 265

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SÆTRANG FOTO
Alt i fotoartikler
Torggt. 32, Hamar — Tlf. 23 754

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

FLAGGSTENGER med stol
Svingbare KLETØRKESTATIVER galv.
STÅLRØRSTIGER skyvbare
Skriv eller ring til oss, og vi sender brosjyrer og prisliste
JA MEK. INDUSTRI
5047 Stend — Tlf. Bergen 76 970

HAMAR KJØLESERVICE A/S
Postboks 306 - Verksted: Grønnegt. 2
Hamar — Tlf. 22 502

BESØK
SANDBAKKENS KAFE & KIOSK
Nydal — Hamar
Tlf. 38 131 - 38 132

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

GODT UTVALG I DAME- OG HERRESKOTØY

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

JOH. BAKKELI
Malermester
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 1324 - 2625
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

Asker Møbeltapetserverksted
Asker
Fabrikasjon av båtseter, båtputer og møbler
Tlf. verksted Asker 79 91 02
Møbelforretning i Heggedal, tlf. 79 72 52

B Gravdahls Kjøttforretning
Lier
Telefoner 84 60 41 - 84 62 02

SIGVART SIGVARTSEN
Stenhuggeri
Lierbyen — Tlf. 84 65 33 - 84 69 48
Monumenter - Heller - Bygningssten

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

THOR AUTOSERVICE
Spesialverksted for understellsbehandling
Gråtenmoen - Skien - Tlf. 20 940

BRØDR. DREVIK
Alt i Fisk
Ålesund Tlf. 22 840

Fotograf Arveschoug as
STORGT. 18 - HVIDTS PLASS Tlf. 61626
SANDEFJORD

JOHAN P. BJØRNSETH
Frukt & Tobakk
Ålesund — Telefon 22 081

Velkommen til
DUVAL KAFÉ A/S
Kongensgt. 3—5, Skien — Tlf. 23 670
Middag - A la carte - Smørbrød

LEIF STAVE
Murmester
Ålesund — Telefon 22 676

A/S BUSSBYGG
Bilgummi — Karosserifabrikk
Hovedforhandler for Brigsteon bilgummi for Møre og Romsdal
Hovedforhandler for NSU biler
Hovdenakken — Tlf. 19

LARS T. VIGRE
Skotøyforretning
Sandnes — Tlf. 61 282

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

HAAKONSHELLENS SLIP A/S
HÅKONSHELLA

MAGNUS LIE
Malerforretning
N. Muregård 2 — 5000 Bergen
Telefon 33 142

Sivilingeniørene
CARLSEN og OPPEN
Konsulenter i byggeteknikk
M.N.I.F.
Nygt. 24 - 4000 Stavanger
Telefon 31 392 - 27 381

RADIATORSERVICE A/S
Solandsbakken 4
Stavanger Telefon 21 476

A/S WIKENE
Elektrisk forretning
Nytorget — Stavanger
Telefon 21 280

L. HVIDING
Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

LYNG DROGERI — SYKEARTIKLER
Egersund — Telefon 91 895

JOHAN L. KVARME
Frukt & Tobakk
Steinkjer — Telefon 61 895

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

STEINKJER
MANUFAKTURFORRETNING A/S
Dame- og herrekonfeksjon
Alt i trikotasje og metervarer
Steinkjer

«LOTUS»
Damefrisersalong
N. Kleivegt. 16
Stavanger Tlf. 20 943

HAUKERØD BENSINSTASJON
Sandefjord
Telefoner: 75 025 - 75 313

ERLING OUTZEN
Bakeri & Konditori
Molde — Telefon 51 348

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1
Oslo 2

Kvalitetsvarer i betong

BETONGRØR
BETONGSTEIN
SPLITTA FASADESTEIN
KOMMRINGAR
SPALTEPLANK m. m.
ALT I PREFABRIKERTE
TERASSO-ARBEID

Ellers forhandler vi Eternit, Leca mursement og jarn

Kontakt oss og De er sikra kvalitetsvarer til rimelege priser

Førde Sementvarefabrikk A/S

Førde telefon 266

Godkjent av kontrollrådet for betongprodukter

Grafia Boktrykkeri, Oslo